

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

1 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 1, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 1, ISSUE 1

TOSHKENT-2022

Мундарижа

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ.
ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

- 1. ОЧИЛОВ Ўткир Сайфуллоевич**
ҲУҚУҚ РАМЗЛАРИНИ ЎРГАНИШ ВА ЗАМОНАВИЙ ҲУҚУҚИЙ НАТУРАЛИЗМ:
ҲУҚУҚНИНГ АХЛОҚИЙЛИГИ ДАРАЖАСИ МАСАЛАСИ 8

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ.
ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

- 2. САИДОВ Мақсудбек Норбоевич**
МАСЪУЛИЯТИ ЧЕКЛАНГАН ЖАМИЯТИДА УЛУШ, УЛУШНИ (УЛУШИНИНГ БИР
ҚИСМИНИ) БЕГОНАЛАШТИРИЛИШИ БИЛАН БОҒЛИҚ ИШТИРОКЧИЛАР ЎРТАСИДА
ЮЗАГА КЕЛАДИГАН НИЗОЛАР 14
- 3. ШАМСИДДИНОВА Озода Буриевна, КАРИМОВА Зулфизар Лочиновна**
ЖИЛЫЕ ПОМЕЩЕНИЯ КАК ОБЪЕКТ ИМУЩЕСТВЕННЫХ
ПРАВООТНОШЕНИЙ МЕЖДУ СУПРУГАМИ 26
- 4. ЯКУБОВА Ирода**
МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИ БЎЙИЧА МУЛКИЙ ҲУҚУҚЛАРНИ ЖАМОАВИЙ БОШҚАРУВ
ТАШКИЛОТЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ БИЛАН БОҒЛИҚ АЙРИМ МАСАЛАЛАР 32

ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ИҚТИСОДИЙ ПРОЦЕССУАЛ
ҲУҚУҚИ. ҲАКАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ

- 5. МАРИПОВА Севархон Арибжановна**
ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССИДА МЕДИАТИВ КЕЛИШУВ ВА КЕЛИШУВ БИТИМИНИНГ
ЎХШАШ ВА ФАРҚЛИ ЖИҲАТЛАРИ 40

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

- 6. ҚУЧҚАРОВ Хамидулло Абдурасулович**
ПЕДАГОГ ХОДИМЛАРНИ МЕҲНАТ МУНОСАБАТЛАРИНИ ТАРТИБГА СОЛИШДА
МОДДИЙ ҲУҚУҚ НОРМАЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 46

СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ.
ҲУҚУҚНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

- 7. ШАЙЗАКОВ Шодияр Ибрагимович**
ЎЗБЕКИСТОНДА МАЪМУРИЙ СУД ҲУЖЖАТЛАРИНИ ЮҚОРИ СУД ИНСТАНЦИЯСИДА
ҚАЙТА КЎРИШДА ПРОКУРОР ИШТИРОКИНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ 53

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

- 8. ОЧИЛОВ Хасан Рашидович**
ЖИНОЯТ ТАРКИБИ ТУЗИЛИШИ ГЕНЕЗИСИ 62
- 9. МАВЛОНОВ Темур Анвар ўғли**
ЖИНОЯТ НАТИЖАСИДА ЕТКАЗИЛГАН МУЛКИЙ ЗИЁННИ ҚОПЛАШ
ТУШУНЧАСИ ВА ТАРИХИ 70

10. РОЗИҚОВ Илҳом Истамович ЖИНОИЙ ЖАЗОЛАРНИ ҚЎЛЛАШ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ НАЗАРИЙ ВА АМАЛИЙ МАСАЛАЛАРИ.....	78
11. НОРМАНОВА Клара Эшназаровна ИШТИРОКЧИЛИҚДА СОДИР ЭТИЛГАН ЖИНОЯТЛАРНИ КВАЛИФИКАЦИЯ ҚИЛИШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ.....	84
12. НАЖИМОВ Миратдийин Шамшетдинович ЎН ОЛТИ ЁШГА ТЎЛМАГАН ШАХСГА НИСБАТАН УЯТСИЗ-БУЗУҚ ҲАРАКАТЛАР ҚИЛИШ ЖИНОЯТИ УЧУН ЖАВОБГАРЛИК МАСАЛАСИ	90
13. МАХМУДОВ Суннатжон Азим ўғли ЖАВОБГАРЛИККА ТОРТИШ МУДДАТИ ЎТИБ КЕТГАНЛИГИ МУНОСАБАТИ БИЛАН ЖИНОЯТ ИШИНИ ТУГАТИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ.....	96
14. ТУРГУНБОЕВ Элбекжон Одилжонович ЎЗБЕКИСТОН ЖИНОЯТ ҚОНУНЧИЛИГИДА ЖАЗОДАН ОЗОД ҚИЛИШ ИНСТИТУТИ: ТУШУНЧАСИ, БЕЛГИЛАРИ, ТУРЛАРИ.....	103

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

15. YUNUSOV Khaydarali CONTRIBUTIONS OF CENTRAL ASIAN SCHOLARS TO THE DEVELOPMENT OF ISLAMIC SCIENCES: SARAKHSI – FOUNDER-FATHER OF INTERNATIONAL LAW.....	108
---	-----

МИГРАЦИЯ ҲУҚУҚИ

16. ОТАЖОНОВ Абдоржон Анварович ЎЗБЕКИСТОНДА МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИ СОҲАСИДА КАДРЛАРНИ ТАЙЁРЛАШ ВА УЛАРНИНГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШГА ДОИР АЙРИМ МАСАЛАЛАР	116
17. БАРАТОВА Дилноза Одилжон қизи МИГРАЦИЯ ЖАРАЁНЛАРИНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ ХОРИЖИЙ ТАЖРИБАСИ	122
18. КАРИМОВА Мадина Мирзаджановна РАҚАМЛИ НОТАРИАТ: ЖОРИЙ ҲОЛАТ ВА ИСТИҚБОЛ.....	133

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

19. ДЖУМАНОВ Аскар Хасанович, ЯРАШЕВ Нодирбек ГЕРМАНИЯ ВА БУЮК БРИТАНИЯДАГИ ҚОРПОРАЦИЯЛАРНИНГ АЙРИМ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ТАҲЛИЛИ	140
20. БАЗОРОВ Миркомил Махмудович, ҲАМРОҚУЛОВ Синдор Бобомурод ўғли ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА СУД-ЭКСПЕРТЛИК ТИЗИМИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИЛМОҚДА	148

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

НАЖИМОВ Миратдийин Шамшетдинович

Қорақалпоқ давлат университети “Жиноий-ҳуқуқий ва фуқаролик-ҳуқуқий” фанлар кафедраси мудир, юридик фанлар номзоди, доцент
E-mail: n.miratdin@karsu.uz

ЎН ОЛТИ ЁШГА ТЎЛМАГАН ШАХСГА НИСБАТАН УЯТСИЗ-БУЗУҚ ҲАРАКАТЛАР ҚИЛИШ ЖИНОЯТИ УЧУН ЖАВОБГАРЛИК МАСАЛАСИ

For citation (иқтибос келтириш учун, для цитирования): НАЖИМОВ М.Ш. Ўн олти ёшга тўлмаган шахсга нисбатан уятсиз-бузук ҳаракатлар қилиш жинояти учун жавобгарлик масаласи // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 1 (2022) Б. 90-95.

 1 (2022) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2022-1-12>

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада ўн олти ёшга тўлмаган шахсга нисбатан уятсиз-бузук ҳаракатлар қилиш жинояти тушунчаси ва аҳамияти, ушбу турдаги жиноят учун жавобгарлик масалалари, Ўзбекистон Республикаси жиноят қонунчилигида жавобгарликни такомиллаштириш масалаларини ўрганиб чиқилган.

Калит сўзлар: оила, ёшлар, жиноят ва жазо, қози, ислом ҳуқуқи, моддий таъминлашдан бўйин товлаш, жавобгарлик, жиноят қилишга ундаш, жиноятга жалб этиш, жисмоний ёки руҳий тазйиқ, ҳаракат, ўн олти ёшга тўлмаган шахс билан жинсий алоқа қилиш, ўн олти ёшга тўлмаган шахсга нисбатан нисбатан уятсиз-бузук ҳаракатлар қилиш.

НАЖИМОВ Миратдийин Шамшетдинович

Заведующий кафедрой «Уголовно-правовых и гражданско-правовых дисциплин»
Каракалпакского государственного университета,
кандидат юридических наук, доцент
E-mail: n.miratdin@karsu.uz

ВОПРОС ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ПРЕСТУПЛЕНИЕ СВОБОДНЫМИ ДЕЙСТВИЯМИ В ОТНОШЕНИИ ЛИЦА, НЕ ДОСТИГШЕГО ШЕСТНАДЦАТИЛЕТНЕГО ВОЗРАСТА

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются понятие и значение преступления непристойного характера в отношении лица, не достигшего шестнадцатилетнего возраста, вопросы ответственности за данный вид преступления, совершенствование ответственности в уголовном законодательстве Республики Узбекистан.

Ключевые слова: семья, молодёжь, преступление и наказание, судья, исламское право, уклонение от материального обеспечения, ответственность, подстрекательство к совершению преступления, привлечение к совершению преступления, физическое или

психическое давление, действие, вступление в половую связь с лицом, не достигшим шестнадцати лет, развратные действия в отношении лица, не достигшего шестнадцати лет

NAJIMOV Miratdiyin

Head of the Department of “Criminal Law and Civil Law Discipline” of Karakalpak State University, Candidate of Legal Sciences, Associate Professor
E-mail: n.miratdin@karsu.uz

THE QUESTION OF RESPONSIBILITY FOR THE CRIME WITH FREE ACTION IN RESPECT OF A PERSON UNDER THE AGE OF SIXTEEN

ANNOTATION

The article examines the concept and meaning of a crime - lecherous actions against a person under sixteen years of age, issues of responsibility for this type of crime, improvement of responsibility in the criminal legislation of the Republic of Uzbekistan.

Keywords: family, youth, crime and punishment, judge, Islamic law, evasion of material support, responsibility, incitement to commit a crime, involvement in the commission of a crime, physical or mental pressure, action, sexual intercourse with a person under the age of sixteen, dissolute actions against a person under the age of sixteen.

Жиноят ҳуқуқи назариясида ишлаб чиқилган умумий қоидага кўра, жиноятнинг субъектив томони шахснинг ўз ижтимоий хавфли ҳаракати ёки ҳаракатсизлигига ва ундан келиб чиқадиган ижтимоий хавфли оқибатларга бўлган руҳий муносабатидир.

Жиноятларни тўғри баҳолаш ва квалификация қилишда хатога йўл қўймаслик учун жиноятнинг субъектив томонини чуқур тадқиқ этиш лозим.

Жиноятнинг субъектив томони қилмишнинг ички моҳиятини ифодалайди. Шахснинг ўз ижтимоий хавфли ҳаракати ёки ҳаракатсизлигига бўлган руҳий муносабати қасд ёки эҳтиётсизлик шаклида ифодаланиши мумкин. ЖК-махсус қисмидан назарда тутилган жиноятлар ё қасддан ёки эҳтиётсизликдан содир этилиши мумкин. порнографик маҳсулотни тайёрлаш, олиб кириш, тарқатиш, реклама қилиш, намойиш этиш жинояти қасддан қилинадиган жиноятлар туркумига киради. Қасд тушунчаси Ўзбекистон Республикаси ЖКнинг 21-моддасида берилган бўлиб, қасд икки турдан яъни тўғри ва эгри қасддан иборат.

Айбсиз равишда зарарли оқибатлар етказганлик учун, ҳукм қилиш шунингдек айбнинг шакли тўғрисида нотўғри хулоса қилиш, жиноятнинг мотиви ва мақсадини аниқлашда хатога йўл қўйиш сабабли қилмишни нотўғри квалификация қилиш, фактлари, шунингдек ҳуқуқбузар айбининг даражасига номувофиқ жазо тайинлаш ҳолларининг учраши ҳам кам эмас.

Жиноий жазони қўллаш учун шахснинг ҳуқуққа хилоф қилмиш содир этганлиги фактини исботлаш, шунингдек шахс айбли равишда ҳаракат қилганлигини аниқлаш зарур. Бунда, авваламбор, шахсни ўзининг ҳуқуққа хилоф ҳулқ-атвори ва унинг оқибатларига нисбатан руҳий муносабатини аниқлаш зарурлиги келиб чиқади. Шахснинг содир этилган ижтимоий хавфли қилмишига нисбатан руҳий муносабатини билдирадиган асосий белгилар жиноятни субъектив томонининг мазмунини ташкил этади. Айб - шахсни содир этилган қилмиш учун жиноий жавобгарликка жалб этишнинг асосий ташкил этувчи тушунчадир.

В.А.Нерсеян таъкидлаганидек “Айбни психологик мазмуни шахсни онги ва ифодасининг муайян ҳолатини ўз ичига олиб, айб шаклининг қонун билан белгиланган шакли – қасд ва эҳтиётсизликда ўз ифодасини топади” [1, Б.59].

Ушбу фикрни А.И.Плотников: “Психологик назария нуқтаи назаридан жиноят содир этган шахснинг онгида кечадиган асосий психологик компонентлар билан мувофиқ келувчи психологик жараён сифатида кўринади” [2, 79], дея тўлдирган.

В.И.Ткаченко “Айбни – шахсни, ўзи содир этаётган жиноятнинг объектив белгиларига

нисбатан руҳий муносабати сифатида ифодалаш мумкин” [3, Б 20], деб ҳисоблайди.

Шундай қилиб, жиноят ҳуқуқида айб – шахс томонидан содир этилиб, жиноят қонунида назарда тутиладиган ва тегишли шакллар билан белгиланадиган ижтимоий хавфли қилмишига нисбатан руҳий муносабатидир.

Жиноятнинг субъектив томонини тўғри аниқлаш жиноятчи шахснинг ижтимоий хавфлилиги даражасини аниқлашда муҳим аҳамият касб этиб, муайян қилмишнинг тўғри квалификациясини ва бунинг натижаси сифатида эса айбдорнинг қонуний, асосланган, ва адолатли жавобгарлигини таъминлаб беради.

Айб ҳар қандай жиноятнинг субъектив томонининг зарурий белгисидир. Айбсиз ҳолда зарар етказганлик учун жиноий жавобгарликка тортиш ва жазо тайинланиши мумкин эмас. Жиноят ҳуқуқи назариясида айб деганда шахснинг содир этган ижтимоий хавфли қилмиши ва унинг оқибатларига (қасддан ёки эҳтиётсизлик кўринишидаги) бўлган руҳий муносабати тушунилади [4, Б.84].

Жиноят кодексининг 129-моддасида назарда тутилган мазкур жиноят икки қисмдан иборат бўлиб, унинг биринчи қисмида белгиланган жиноятнинг объектив томони шахснинг ўн олти ёшга тўлмаганлиги айбдорга аён бўлган ҳолда, унга нисбатан зўрлик ишлатмай уятсиз-бузуқ ҳаракатлар содир этишда ифодаланади.

Маълумки, Жиноят кодексига “уятсиз-бузуқ ҳаракатлар”нинг тушунчаси белгиланмаган ва айтиш жоизки ҳаётнинг барча шароитларни инобатга олган ҳолда унинг моҳиятини тўлиқ қамраб олувчи тушунча беришнинг имконияти мураккаб ҳодисадир. Шу боис мазкур тушунча баҳоланувчи тушунча ҳисобланиб, унинг мазмуни анъанавий равишда ҳуқуқни қўллаш амалиётида ва жиноят ҳуқуқи фанида мавжуд шароитларнинг барча хусусиятини инобатга олган ҳолда аниқланади.

Жиноят ҳуқуқи назариясида уятсиз-бузуқ ҳаракатлар деганда, ўзида шахвоний хусусиятга эга бўлган ҳар қандай ҳаракатларни содир этиш тушунилиши таъкидланади. Уятсиз-бузуқ ҳаракатлар ўн олти ёшга тўлмаган шахсга жинсий аъзоларни яланғоч ҳолда намойиш қилиш, жинсий аъзоларга қўл ёки бошқа аъзоларини тегдириш, шу билан бирга бундай шахслар кўз ўнгида жинсий алоқа қилиш кабиларда ифодаланиши, шунингдек, уятсиз-бузуқ ҳаракатлар жисмоний ва интеллектуал кўринишга эга бўлиши мумкин [5, Б.165].

Бундай ҳаракатлар айбдор шахснинг жинсий эҳтиросларини қондириш ёки вояга етмаган шахснинг жинсий ҳиссиётларини қўзғатишга қаратилади.

Жисмоний хусусиятга эга бўлган уятсиз-бузуқ ҳаракатлар деганда, айбдор ёки жабрланувчининг жинсий аъзоларини яланғоч ҳолга келтириш, жинсий ҳиссиётни қўзғатиши мумкин бўлган ҳолда жинсий аъзоларга уятсизларча тегиш, жинсий алоқа ҳолатини имитация қилган ҳолда жинсий бузуқликни ўргатиш, муайян шахвоний усулларни содир этишга мойилликни уйғотиш ёки унга мажбурлаш, жабрланувчилар кўз ўнгида жинсий алоқа қилиш ёки онанизм ҳаракатларини содир этиш кабилар тушунилади.

Шуни аниқлаштириб ўтиш керакки, барча жинсий характердаги ҳаракатлар ҳам уятсиз-бузуқ ҳаракат деб топилмаслиги мумкин.

Интеллектуал характердаги уятсиз-бузуқ ҳаракатларга эса “интим” мавзулардаги суҳбатлар, шунингдек 16 ёшга тўлмаган шахс олдида бошқа шахслар билан жинсий алоқа қилиш ёки жинсий эҳтиёжни ғайритабиий равишда қондириш каби ҳаракатларни киритиш мумкин. Бу борада яна М.Ҳ.Рустамбоев [6, Б.123], А.А.Отажонов [7, Б.165] ва И.Я.Козаченко [8, Б.353] ларнинг жабрланувчига порнографик тусдаги фото-суратлар, кинофильмлар ва шу турдаги тасвирларни намойиш этишни уятсиз-бузуқ ҳаракат тоифасига киритишларини асосли деб топиб, бундай ҳаракатларни “Порнографик нарсаларни тайёрлаш ва тарқатиш” жиноятдан фарқлай олиш керак. Яъни қилмишни Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 130-моддаси билан квалификация қилиш учун айбланувчи қилмишининг объектив томони порнографик нарсаларни намойиш қилиш ва тарқатишдан олдин бундай нарсаларни шу мақсадда тайёрлашдан иборат зарурий ҳаракатни қамраб олиши лозим. Ўрганилган жиноят иши материаллари натижаларига кўра, 16 ёшга тўлмаган шахсларга нисбатан уятсиз-бузуқ ҳаракат қилиш жиноятида: 19% ҳолатларда – бевосита жиноят содир этилишидан олдин вояга етмаганлар порнографик фильмлар кўрган, 10% ҳолатларда – порнографик адабиётлар ўқишган, 23% ҳолатларда – порнографик фотосуратлар кўрган [9, Б.30].

Шу билан бирга, интеллектуал хусусиятга эга бўлган уятсиз-бузуқ ҳаракатларга жинсий муносабатлар ҳақида бузиб кўрсатилган маълумотлар ёки предметларни намойишкорона кўрсатган ҳолда улар ҳақида батафсил мавзуларда суҳбатлашиш ҳам тааллуқлидир.

Уятсиз-бузуқ ҳаракатлар зўрлик ишлатмай содир этилганда розилик турли хил кўндириш, қасам ичиш, ваъда бериш ва бошқа усуллар билан олиниши мумкин.

Агар айбдор томонидан шахснинг ўн олти ёшга тўлмаганлиги аён бўлган ҳолда, унга нисбатан қилинган уятсиз-бузуқ ҳаракатлар зўрлик ишлатиб ёки қўрқитиб содир этилган бўлса, қилмиш Жиноят кодекси 129-моддаси иккинчи қисми билан квалификация қилинади.

Бунда зўрлик ишлатиш деганда, жабрланувчининг қаршилигини енгишга қаратилган ҳаракатларни содир этиш тушунилади (масалан, зарбалар бериш, нафас йўллари сикиш, оёқлари, қўллари ушлаб туриш, кийимларини йиртиш ва ҳ.к.).

Қўрқитиш деганда, жабрланувчининг қаршилигини енгиш мақсадида унга жисмоний зўрлик ишлатиш нияти аниқлигини ифодаловчи ҳаракатлар ёки сўзлар билан таъсир кўрсатиш тушунилади [10, Б.135], [7, Б.118-119].

Уятсиз-бузуқ ҳаракатларни амалга ошириш вақтида айбдор жинсий алоқа қилиш ёки жинсий эҳтиёжини ғайритабиий усулда қондириш мақсадида зўрлик ишлатган, қўрқитган ёки жабрланувчининг ожизлик ҳолатидан фойдаланган, аммо ўз хоҳиш-иродасига боғлиқ бўлмаган сабабларга кўра мақсадига эриша олмаган бўлса, унинг қилмиши номусга тегиш жиноятига (ЖКнинг 25-моддаси 2-қисм ва 118-моддаси 3-қисм “а” банди) ёхуд жинсий эҳтиёжни ғайритабиий усулда қондиришга суиқасд қилиш (ЖКнинг 25-моддаси 2-қисм ва 119-моддаси 3-қисм “а” банди) сифатида квалификация қилинади.

Агар 16 ёшга тўлмаган шахсга нисбатан уятсиз-бузуқ ҳаракатлар қилиш унинг розилиги асосида номусга тегиш ёки жинсий эҳтиёжни ғайритабиий усулда қондириш билан тугаса, айбдорни Жиноят кодекси 128-моддаси бўйича жавобгарликка тортиш лозим.

Уятсиз-бузуқ ҳаракатлар шахвоний хусусиятларга йўналтирилган турли кўринишларга эга бўлиши мумкин, бироқ улар жабрланувчилар билан жинсий алоқага киришиш кўринишига эга бўлмаслиги лозим.

Агар ўн олти ёшга тўлмаган шахсга нисбатан зўрлик ишлатмасдан уятсиз-бузуқ ҳаракатлар содир этилган бўлса, айбдорнинг қилмиши Жиноят кодекси 129-моддаси биринчи қисми билан квалификация қилинади.

Ўн олти ёшга тўлмаган шахс ожиз аҳволда бўлган ҳолатда ҳам унга нисбатан уятсиз-бузуқ ҳаракатлар содир этиш зўрлик ишлатилган ёки зўрлик ишлатилмаган ҳолатларни инобатга олган ҳолда қилмишни Жиноят кодекси 129-моддаси биринчи ёки иккинчи қисми билан квалификация қилиниши лозим.

Жиноят кодекси 129-моддасида назарда тутилган уятсиз-бузуқ ҳаракатлар содир этилиши натижасида салбий оқибатлар келиб чиқишини талаб қилмайди. Мазкур жиноят уятсиз-бузуқ ҳаракатлар содир этилиши билан тугалланган ҳисобланади.

Уятсиз-бузуқ ҳаракатларнинг барчаси шахвоний характерга эга бўлиб, жинсий алоқа қилмасдан туриб айбдорнинг жинсий эҳтиёжини қондиришга ёки 16 ёшга тўлмаган шахсда жинсий қизиқишни вужудга келтиришга, уни ахлоқан бузишга қаратилган бўлиши мумкин. Лекин юқоридаги ҳолатлар Ўзбекистон Республикаси ЖКнинг 129-моддасига мувофиқ квалификация қилиниши учун шахс ўз хатти-ҳаракатларининг уятсиз-бузуқ характерда эканлигини англаб етиши ва уларнинг 16 ёшга тўлмаган шахсларга бузуқ ҳамда салбий таъсир қилишини англаб етган бўлиши керак.

Уятсиз-бузуқ ҳаракатлар жабрланувчининг розилиги билан ёки унинг розилигисиз зўрлик ишлатилиб ёхуд қўрқитиб, мажбуран содир этилиши мумкин. Баъзи ҳолларда жабрланувчи ихтиёрий равишда рози бўлиши билан бирга маълум миқдорда, кўринишда ташаббус кўрсатиши мумкин. Лекин бу ҳолат айбдорни жинсий жавобгарликдан озод қилмасдан, фақатгина суд томонидан жазо тайинлашда инобатга олиниши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси ЖКнинг 129-моддасидан келиб чиқиб, 16 ёшга тўлмаган шахсларни уятсиз-бузуқ ҳаракатларга ўргатиш, яъни кўз ўнгида бошқа бир 16 ёшга тўлмаган шахс билан жинсий алоқа қилиш ёки жинсий эҳтиёжни ғайритабиий усулда қондириш ҳаракатларини содир этиш идеал жиноятлар жами тариқасида 128, 129-моддалари билан квалификация қилиниши лозим.

Кўп ҳолларда субъектнинг хатти-ҳаракатлари жиноятлар реал жамини ташкил қилади. Бунда айбдор уятсиз-бузуқ ҳаракатларни содир этгандан кейин ниятини ўзгартиради ва 16 ёшга тўлмаган шахс билан жинсий алоқа қилиш ёки номусга тегиш жиноятини содир этади.

Шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, агар айбдорнинг уятсиз-бузуқ ҳаракатлар содир этиши жинсий алоқа қилиш ёки номусга тегиш жиноятлари учун тайёргарлик вазифасини ўтаган бўлиб, унинг 16 ёшга тўлмаган шахс билан жинсий алоқа қилиш ёки номусга тегиш қасди билан қамраб олинган бўлса, жиноятлар жами вужудга келмайди.

Жиноятни содир этишда ким ташаббусчи бўлган ёки бундай ҳаракатларни жабрланувчининг розилигига кўра содир этилганлиги ҳам ҳеч қандай юридик аҳамият касб этмайди.

Уятсиз-бузуқ ҳаракатлар қилиш жинояти субъектив томонидан тўғри қасд орқали ифодаланади. Бунда айбдор жабрланувчининг 16 ёшга тўлмаганлигини аниқ билган бўлиши керак. Агар субъект жабрланувчининг ёшига нисбатан ҳақиқатан ҳам адашган бўлса ва жабрланувчининг 16 ёшга тўлганлигига унинг ташқи кўриниши ва ўзини тутишига қараб тўла ишонган бўлса Ўзбекистон Республикаси ЖКнинг 129-моддаси бўйича жавобгарлик келиб чиқмайди ва айбланувчининг бундай қилимиши ЖКдаги “соғлиққа қарши жиноятлар” сифатида квалификация қилиниши керак [11, Б.122].

Аксарият ҳолларда, айбдор 16 ёшга тўлмаган шахсга нисбатан уятсиз-бузуқ ҳаракатларни содир қилаётганлигини билади ва буни хоҳлайди (тўғри қасд). Эгри қасд бўлиши учун айбдор 16 ёшга тўлмаган шахс борлигида жинсий алоқа ёки шахвоний ҳаракатлар қилиб, қилмишининг ижтимоий хавфлилигини била туриб, болани ахлоқсизликка ўргатаётганлигини кўра билади ва зарарли оқибатлар келиб чиқишига йўл қўйиб беради ёки бунга бефарқ қарайди.

Жиноят таркибининг зарурий белгиси айбдорга жабрланувчининг ўн олти ёшга тўлмаганлиги жиноят содир этиш вақтида ёки олдиндан аён бўлган бўлиши лозим. Агарда у жабрланувчининг ёшига нисбатан ҳақиқатан ҳам адашган ёки жабрланувчининг ёши ўн олтидан ошганлигига ишонган бўлса, қилмиш Жиноят кодекси 129-моддаси билан квалификация қилинмайди. Мазкур жиноятнинг субъекти эркак ёки аёл жинсидан қатъи назар 16 ёшга тўлган ҳар қандай жисмоний шахслар бўлиши мумкин.

Субъектив томонидан жиноят қасддан содир этилади. Унинг содир этилиш мотиви ҳар хил (тамагирлик, безорилик ва ҳ.к.) бўлиши мумкин, аммо улар жиноятнинг квалификациясига таъсир этмайди.

Таҳлил қилинаётган жиноят таркиби субъектив томонининг зарурий белгиси бўлган айб – шахснинг қасддан ёки эҳтиётсизлик орқасида содир этган ижтимоий хавфли қилмишига ва юз берган оқибатларига руҳий муносабатини ифодалайди [12, Б.14]. Жиноят қонунида қилмиш ва унинг оқибатларига нисбатан руҳий муносабатнинг икки шакли, яъни қасд (тўғри ва эгри) ҳамда эҳтиётсизлик (ўз-ўзига ишониш ва бепарволик) ажратилади (ЖК 20-22-м.). Айбнинг турли шакллари ажратилишига иродавий ва ақлий жараёнларнинг турли даражада кечиши асос бўлади.

Ҳар қандай формал таркибли жиноят каби ўн олти ёшга тўлмаган шахсга нисбатан уятсиз-бузуқ ҳаракатлар қилиш жинояти субъектининг субъектив томонига тўғри қасд кўринишидаги айб хос бўлади [13, Б.146-147]. Бунда қасднинг ақлий белгисига – шахс ўз қилмишининг ижтимоий хавфли хусусиятини англаши, унинг ижтимоий хавфли оқибатларига кўзи этиши, иродавий белгисига эса уларнинг юз беришини исташидир.

Хулоса қилиб айтганда, жиноят таркиби каби ўн олти ёшга тўлмаган шахсга нисбатан уятсиз-бузуқ ҳаракатлар қилишнинг обектив томони бу – “жиноят қонуни билан қўриқланадиган ижтимоий муносабатларга зарар етказувчи ижтимоий хавфли қилмишнинг ташқи томонини тавсифловчи белгилар йиғиндисидан иборатдир.

Шунингдек, ушбу жиноятни юридик таҳлил қилишда унинг субъектив томони ҳам ўзига хос муҳим аҳамиятга эга бўлиб, жазо тайинлашда субъектив белгилари ҳам эътиборга олинади.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. В.А. Нерсисян. Неосторожная вина: проблемы и решения//Государство и право, 2000, № 4.
2. Плотников А.И. Объективное и субъективное в уголовном праве (Оценка преступления по юридическим признакам.) – Оренбург 1997.
3. Bakunov P. Ayb jinoyat sub'ektiv tomonining zaruriy belgisi sifatida. O'quv qo'llanma. – T.,

2006.

4. Jinoyat huquqi. Umumiy qism: Darslik / A.S. Yakubov, R. Kabulov va boshq. – T., 2009.
5. А.А.Отажонов. Шахсга қарши жиноятлар: Ўқув қўлланма. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2012.
6. М.Х.Рустамбаев. Уголовное право Республики Узбекистан. Особенная часть. Учебник для вузов. – Т.: Мир экономики и право, 2002.
7. А.А.Отажонов. Шахсга қарши жиноятлар: Ўқув қўлланма. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2012.
8. Уголовный кодекс Российской Федерации: Научно-практический комментарий / Под ред. Л.Л.Кругликова, Э.С.Тенчова. – Ярославль: Влад, 1994.
9. Қ.П.Пайзуллаев. Вояга етмаганлар жинсий дахлсизлиги ва эркинлигига қарши қаратилган жиноятларнинг юридик таҳлили. Масъул муҳаррир: ю.ф.н. доцент Ф. Тахиров. –Т.: ТДЮИ нашриёти, 2006.
10. М.Х.Рустамбаев. Ўзбекистон Республикаси жиноят ҳуқуқи курс. – Т.3. Махсус қисм. Шахсга қарши жиноятлар. Тинчлик ва хавфсизликка қарши жиноятлар. Дарслик. – Тошкент: ILM ZIYO, – 2011.
11. М.Х.Рустамбаев. Уголовное право Республики Узбекистан. Особенная часть. Учебник для вузов. – Т.: Мир экономики и право, 2002.
12. Rustambоеv M.X. Odam savdosi. – T., 2009.
13. Jinoyat huquqi. Umumiy qism: Darslik / A.S. Yakubov, R. Kabulov va boshq. – T., 2009.